

20

ADVN-Medelingen

DRIEMAANDELIJKS
TWEDE TRIMESTER 2008

Dit is het twintigste nummer van de *ADVN-Mededelingen*. Deze publicatie wil u op de hoogte brengen en houden van de werking van het ADVN in al zijn aspecten: het algemeen beheer, de aanwinsten in de collecties, de dienstverlening, de projecten en publicaties, de huisvesting enz. De *ADVN-Mededelingen* zijn gratis en worden u op verzoek toegestuurd.

Het ADVN is een archief-, documentatie- en onderzoekscentrum. Vanuit een open maatschappelijke geest en gesteund op een wetenschappelijke methodologie, verzamelt, bewaart en beheert het ADVN het erfgoed omtrent de Vlaamse beweging in haar brede historische en thematische context. Tot de brede context van dit veiliggestelde erfgoed behoren de nationale bewegingen als maatschappelijk-filosofisch verschijnsel, inbegrepen de thema's die daarmee zijn verbonden of ervan afgeleid zijn (zoals culturele identiteit, migratieprocessen, nieuwe sociale bewegingen).

ADVN - ARCHIEF-, DOCUMENTATIE- & ONDERZOEKSCENTRUM

Lange Leemstraat 26
BE-2018 Antwerpen 1
[T] +32 [0]3-225 18 37
[F] +32 [0]3-226 64 05
[E] info@advn.be
[W] www.advn.be
postrekening: 000-1587760-64
bankrekening: 419-8059591-83
bouw- en renovatiefonds: 419-8059599-91

Met steun van de
Vlaamse overheid

*Het verleden, een beproefd bouwwerk van zoveel fouten en nog meer gebreken.
Torsend tegelijk met verve wat nog komen moet, vandaag, morgen, overmorgen.*

| Bijdragen |

Luc Boeva, Tom Cobbaert,
Petra Gunst & Frans-Jos Verdoodt

| Digitale beeldbewerking |

Ann Van Gastel & Koen Van Keer

| Fotografie |

Peter Maes, Gentbrugge

| Vormgeving |

Ann Van Gastel

| Coördinatie |

Petra Gunst

| Administratie |

Marleen Deridder

| Druk |

New Goff, Mariakerke

| Verantwoordelijke uitgever |

Frans-Jos Verdoodt
Massemssteenweg 321.A
9230 Massemen

Kunst ist schön, macht aber viel Arbeit

Wat niet bestaat trekt meer aandacht dan wat wel bestaat. Dat klinkt natuurlijk als een vileine opmerking, maar het kan desgewenst vlot worden aangetoond.

Met dit soort empirisme willen wij ons natuurlijk niet wagen op het areaal van de metafysica, want daar ligt te veel glad ijs. Handiger en bovendien psychologisch-dichterbij lijkt ons een voorbeeld uit de artistieke sfeer. Neem nu het Louvre in Parijs. Nadat daar in 1911 de *Mona Lisa* van Leonardo Da Vinci was gestolen, kwamen er gedurende de twee daaropvolgende jaren meer mensen naar de open ruimte staren dan er tijdens de twaalf voorgaande jaren waren komen kijken naar het portret van de raadselachtige Italiaanse dame. Althans, zo wordt algemeen aanvaard. Natuurlijk, met cijfers kan men alles aantonen wat men graag wil laten geloven. Maar voor eenmaal willen wij dit ook wel geloven. Dat Da Vinci (1452-1519), behalve een begenadigd schilder ook een begaafd tekenaar-wetenschapper-uitvinder was, is bekend. Er hebben later overigens nog heel wat kunstenaars bestaan – ook Vlaamse – die de duo van de Italiaan hebben nagebootst. Niet altijd erg succesrijk, tenzij hun machines niet moesten werken. In dat laatste geval oogden hun werken (soms) zelfs grappig-origineel. Da Vinci heeft overigens zelf ook nooit zijn hersenspinsels kunnen of moeten omzetten in functionerende lucht-en rijtuigen. Misschien mocht hij dat zelfs gewoon niet.

Boven de samenhang van kunst en wetenschap hing toen immers vaak een mysterieus en verdacht cryptogaam schijnsel. De tragische historische uitzonderingen terzijde gelaten, blijkt alleen de samenhang van 'verstandig' praten en schrijven in alle tijden op veel waardering te hebben kunnen rekenen. In het achttiende-eeuwse Rome van de lichtjes verwereldlijkte pausen bleek die waardering zelfs volkomen inflatoir te zijn geworden. De historici Rita Minaldi en Francesco P. Sorti beschrijven dat treffend in hun gemakkelijke kroniek *Secretum*: "*Rome was één groot Algemeen Kletsforum geworden, waar minstens een van de edelste vermogens van de mens volop werd gewaarborgd: praten, praten en nog eens praten. Als iemand maar praatte, vertolkte hij vanzelfsprekend diepe onderwerpen en geleerde overdenkingen.*"¹

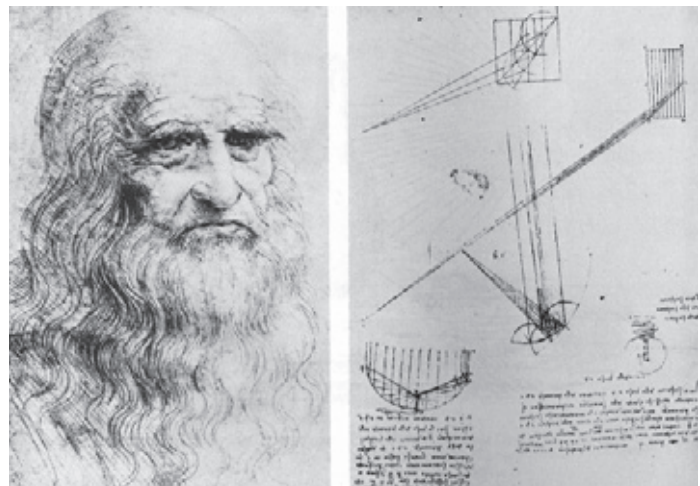
De Verlichting zal echter de langverwachte ommekeer brengen voor de Da Vinci's van onze wereld. De vijfendertig delen tellende *Encyclopédie ou Dictionnaire raisonné des sciences, des arts et des métiers par une Société de Gens des Lettres* (1751-1772) prentte het heel diep in ons hoofd: geen inspiratie zonder evenveel transpiratie. Om het even

of het om letteren gaat of om machines of om beeldende kunsten. Die goede raad werkt vandaag trouwens nog door. In de kunstshops van alle Duitse musea worden wij daar stevast aan herinnerd, via een slogan op het emballagepapier dat er gebruikt wordt: *Kunst ist schön, macht aber viel Arbeit*. Die beklijvende vermaning werd ooit opgetekend uit de mond van de Münchense allroundkunstenaar Karl Valentin (1882-1948), een schrijver, filmer, clown, performer, voertuigconstructeur...

Creativiteit in culturele zaken schept dus schoonheid én arbeid. En dus economie. Vandaag is dat een aanvaard gemeengoed geworden. Economie betekent overigens: planning, investering, tayloriaanse methodes, voorspelbaarheid, rendement, resultaatmeting. Onze moderne overheden hebben dat zeer goed begrepen en in daden omgezet. En logischerwijze ook in beleidsregels. Die zijn stevig gestroomlijnd, vooral onder de invloed van efficiëntietheorieën van de eerder noordelijk gelegen landen, waar men sterk presteert in die zaken. Alleen heeft men daar wellicht ietwat te veel ijs in de ziel. Over het principe van de beleidsplannen dus niets dan lof: het is een opportuniteit. Maar sommige plannenschrijvers draaien dat nut wel de nek om. Zij laten een bizarre indruk na. In de trant van 'hou ons tegen of wij zullen hier eens even voor een rijke cultuur gaan zorgen'. Veel blinkende woorden dus. Maar alleszins woorden. Mijn vaststelling klinkt wellicht niet bijzonder academisch. Maar zij legt misschien wel de vinger op een zere plek.

FRANS-JOS VERDOODT | VOORZITTER VAN HET ADVN

(1) R. Minaldi en F.P. Sorti, *Secretum*, Amsterdam, 2005, p. 323.

“Een idee verkopen en een mythe creëren...” Clemens De Landtsheer, pionier van de Vlaams-nationale propagandafilm

In opdracht van de provincie Oost-Vlaanderen brengen het ADVN en de onderzoekers Roel Vande Winkel en Daniel Biltereyst (UGent) de Vlaams-nationale propagandafilms uit het interbellum onder de aandacht. Centraal staat de pioniersrol van Clemens De Landtsheer (1894-1984) en zijn eenmansbedrijf Flandria Film.

Over dit thema is een tentoonstelling te bezichtigen in Temse en verschijnt een rijk geïllustreerd boek: R. Vande Winkel & D. Biltereyst, *Filmen voor Vlaanderen. Vlaamse beweging, propaganda en film*. Een dvd met de integrale en gerestaureerde versie van de documentaire propagandafilm *Met Onze Jongens aan den IJzer* uit 1928 en diverse culturele en politieke kortfilms wordt eveneens gelanceerd. Ten slotte is een filmseminarie geprogrammeerd waar de onderzoekers filmfragmenten zullen tonen en in detail bespreken. De praktische informatie over deze initiatieven is terug te vinden op p. 17 van deze ADVN-Mededelingen.

Film, meer dan vermaak

Aan het begin van de 20ste eeuw ontstond in Vlaanderen een levendige filmcultuur. Het jonge medium groeide uit tot een belangrijke vorm van vertier. In de steden rezen bioscopen als paddenstoelen uit de grond en op het platteland werden voorstellingen georganiseerd in parochiezalen, gemeenschapslokalen of achterkamers van cafés. Speelfilms van invloedrijke Amerikaanse en Franse studio's zoals Fox en MGM, Gaumont en Pathé overspoelden de Belgische markt. Ook de filmjournaals, een nieuw genre dat een vaste plaats in de bioscoopprogramma's verwierf, werden uit het buitenland geïmporteerd. In tegenstelling tot zijn buurlanden beschikte België immers niet over een nationaal filmjournaal. De geïmporteerde nieuwsactualiteiten hadden nauwelijks aandacht voor Belgisch, laat staan regionaal Vlaams nieuws. Aanvankelijk werden beelden zonder geluid vertoond, met tussenteksten die meestal in het Frans en slechts sporadisch ook in het Nederlands waren opgesteld. Deze situatie verbeterde niet met de introductie van de klankfilms in de jaren 1930.

Filmstill uit een Pathéjournaal n.a.v. de begrafenis van koningin Astrid op 3 september 1935.

Na de Eerste Wereldoorlog werd film in toenemende mate gebruikt als ideologisch wapen. Regimes, politieke partijen, vakbonden, kerk en andere levensbeschouwelijke verenigingen maakten er gebruik van. In Vlaanderen zagen zowel de katholieken (Katholieke Film-aktie) als de socialisten (Socialistische Cinema Centrale) brood in de wervende waarde van het filmmedium. Ook in de Vlaamse beweging groeide de interesse voor de propagandamogelijkheden van het bewegende beeld. De man die effectief de handen uit de mouwen stak, was Clemens De Landtsheer.

Clemens De Landtsheer: pionier

Foto van Clemens De Landtsheer, Brussel 1912. [GA Temse]

Als zoon van een Vlaamsgezinde drukker-uitgever in Temse kwam De Landtsheer al vroeg in aanraking met de Vlaamse beweging en met de toenmalige propagandatechnieken. Na zijn opleiding begint hij in de ouderlijke zaak waar hij zich vooral bezighoudt met de uitgave van *De Schelde*, het katholiek-flamingantische blad dat zijn grootvader Petrus heeft opgericht. Samen met zijn neven Edward en Frans Van Raemdonck en met Piet Van Rossem behoorde hij tot een groepje Vlaamsgezinde jeugdvrienden. Bij de Duitse inval in augustus 1914

Afdruk glasnegatief met binnenaanzicht van de drukkerij-uitgeverij van Edward De Landtsheer (vooraan links Clemens, achteraan links zijn vader), voor 1914. [GA Temse]

meldden zij zich als vrijwilligers voor het Belgische leger. Zoals zoveel generatiegenoten evolueerde De Landtsheer tijdens de Eerste Wereldoorlog van cultuurflamingant tot Vlaams-nationalist. Achter het front propageerde hij het gedachtegoed van de Frontbeweging die de achterstelling veroordeelde van vele Vlaamse soldaten in het door Franstalige officieren geleide Belgische leger. Diepgetroffen door de dood van de broers Van Raemdonck, eind maart 1917, werd hij de motor achter de bekendmaking van hun nagedachtenis en de mythe dat zij in elkaars armen waren gestorven.

Verzameling van voorwerpen die werden verkocht door het IJzerbedevaartcomité om de bouw van de toren en de werking te financieren, interbellum. [ADVN]

Voor onze jongens: jaarlijkse herdenking

Na de oorlog raakte De Landtsheer vanaf 1921 betrokken bij de organisatie van de IJzerbedevaart, de jaarlijkse herdenkingsplechtigheid voor de gesneuvelde Vlaamse frontsoldaten. Als secretaris van het in 1924 officieel opgerichte IJzerbedevaartcomité hield De Landtsheer zich niet zozeer bezig met het uittekenen van de ideologische krijtlijnen van de bedevaarten.

Wel vervulde hij achter de schermen een cruciale rol in de organisatie, de propaganda en de fondsenwerving: *"Je moet toegeven dat Clemens De Landtsheer de IJzerbedevaarten en de IJzertoren gemaakt heeft – niet alleen, maar hij was de stuwende kracht en hij paste commerciële technieken toe, zoals direct mailing, klantenbinding, opbouw van een imago, hij kon een idee verkopen en een mythe creëren..."* (Marnix Maekelberg, in *Jaarboek 2001 Gemeentemuseum Temse*, 2002, p. 30).

In dat kader ging hij aan het eind van de jaren 1920 gebruikmaken van de overtuigingskracht van het medium film.

Voor het IJzerbedevaartcomité realiseerde De Landtsheer twee lange documentaire propaganda-films: *De Bedevaartfilm* (1928) en *Met Onze Jongens aan den IJzer* (1928). De eerste film gaf

Affiche voor een diavoorstelling ("lichtbeelden") in Esen (Diksmuide), 11 november 1928. [ADVN, VAFY99]

Filmstill uit *De Grootte Kuisch*, 1938.

Generiek van de reeks regionale actualiteiten die De Landtsheer onder de titel *Vlaamsche Gebeurtenissen* uitbracht, 1935.

Filmstill uit *De Ronde van Vlaanderen*, 1932.

een overzicht van de bedevaarten die tot dan toe hadden plaatsgevonden. De kijkers werden aangespoord om aan de volgende editie deel te nemen en hun steentje bij te dragen tot de in opbouw zijnde toren. *Met Onze Jongens aan den IJzer* was bedoeld om het ontstaan van de IJzerbedevaarten te verklaren en bracht het verhaal van de soldaten aan het IJzerfront.

Beide films werden volop ingeschakeld in de lezingen en voorstellingen die het IJzerbedevaartcomité organiseerde in het bloeiende circuit van de Vlaamse huizen. De Vlaamse Toeristenbond (VTB),

het Verbond van Vlaamse Oud-strijders (VOS) en andere Vlaams-nationale verenigingen maakten dankbaar gebruik van de beelden. Ook in de katholieke Vlaamse beweging, met voorop het Davidsfonds, vonden de films een gretige aftrek.

De vertoningen hadden een enorme impact op de verspreiding van de mythes rond de IJzersymbolen (Joe English, de broers Van Raemdonck, Renaat De Rudder...) en verankerden bij velen het beeld dat België medeverantwoordelijk was en ongevoelig bleef voor het 'Vlaamse bloedoffer'.

Filmen voor Vlaanderen

Het succes van beide films zette De Landtsheer ertoe aan om in 1929 een eigen filmbedrijf op te richten: Flandria Film. Ondanks zijn beperkte financiële middelen en gebrek aan filmervaring hoopte hij als amateur een eigen plaats in de filmwereld te verwerven door de verspreiding van filmnieuws voor en over Vlamingen. Deze *Vlaamsche Gebeurtenissen* behandelden sportwedstrijden (vooral populaire wielervedstrijden als de Ronde van Vlaanderen), politieke gebeurtenissen (Grammensacties, Vlaams-nationale landdagen), rampen (overstroming van de Schelde)

Filmstill uit *Winter in 't land*, 1934.

Filmstill uit *Een Oud Vlaamsch gebruik*, 1939.

en lokale folkloristische gebeurtenissen (viering van een 100-jarige of begrafenis met een wijtewagen).

Hoewel hij commercieel succes oogstte met sommige sportfilms slaagde De Landtsheer er uiteindelijk niet in om door te breken in het reguliere filmcircuit, waar de machtige bioscoopmaatschappijen heer en meester waren. De kwaliteit van zijn filmwerk was te amateuristisch en zijn politieke reportages konden enkel een publiek van gelijkgezinden geestdriftig stemmen.

De creatie van Vlaamse helden

Ondanks de relativiteit van zijn commerciële succes leverde De Landtsheer via zijn werk voor de bedevaarten en Flandria Film een belangrijke bijdrage aan de culturele verheffing en politieke ontvoogding van Vlaanderen.

Daarin lag trouwens zijn voornaamste engagement en bekommernis. Zijn activiteiten hebben de creatie van een Vlaams-nationale symboliek en de constructie van een Vlaamse natie sterk ondersteund. De Landtsheer bevorderde de idee van een nationaal Vlaams verleden door op grote schaal mythes over heldhaftige figuren en gebeurtenissen te verspreiden. Daarnaast toonde hij in het preteleviesietijdperk als een van de weinigen belangstelling voor lokaal nieuws en voor de 'lage cultuur'.

Het einde van Flandria Film

Als bekende Vlaams-nationalist werd De Landtsheer bij de Duitse inval in mei 1940 door de Belgische staatsveiligheid opgepakt en naar Frankrijk weggevoerd. De autoriteiten vreesden dat hij met de Duitse invallers zou samenwerken. Eenmaal terug in België stelde De Landtsheer vast dat zijn woning volledig was afgebrand. Engelse troepen hadden op de zolder van de secretariaatswoning een noodbrug gevonden en wilden voorkomen dat die in handen van de Duitsers viel. De bruggen over de IJzer werden om dezelfde reden

Filmstrookjes met links beelden van Clemens De Landtsheer, s.d. en rechts van de Ronde van Vlaanderen, 1938. [GA Temse]

Clemens De Landtsheer bij zijn terugkeer uit het Franse kamp van Saint-Cyprien, Brussel, 10 juli 1940. [ADV, VFFY54/32]

ook vernield en de IJzertoren liep schade op door een verdwaalde bom. Na zijn terugkeer in bezet België slaagde De Landtsheer erin om een deel van zijn films te recupereren door elders kopies op te vragen, maar het financieel en persoonlijk verlies was groot. Tijdens de oorlog bleef Flandria Film actief als een van de weinige erkende filmproducenten. De distributie stond echter op een laag pitje omdat de bezetter alle stille films – het gros van de Flandria Film collectie – uit roulatie nam. De Landtsheer leende de naam 'Flandria Film' uit aan derden, die onder meer een propagandafilm voor de Vlaamse Wachtbrigade maakten (*De Brigade waakt*, 1944).

Voor het Vlaams Nationaal Verbond aanvaardde hij een aanstelling als oorlogsschepen en later als oorlogsburgemeester van Kaaskerke. Daarnaast bleef hij actief bij de organisatie van de bedevaarten die toen in beperkte kring plaatsvonden.

Na de oorlog werd de werking van Flandria Film stopgezet. De Landtsheer werd veroordeeld voor politieke collaboratie en verbleef tot januari 1948 in de gevangenis. Daarna nam hij zijn functie als secretaris van het IJzerbedevaartcomité opnieuw op. Hoewel De Landtsheer de naam van Flandria Film bleef gebruiken, ontwikkelde hij geen nieuwe filmactiviteiten meer.

Waardevol erfgoed

Met Flandria Film vervulde Clemens De Landtsheer een voortrekkersrol. Als enige in Vlaanderen wist hij een bestendige productie en distributie te realiseren van meer dan 320 films: twee documentaire langspeelfilms, ongeveer tachtig *Vlaamsche Gebeurtenissen*, ruim zestig sportfilms van eigen makelij en honderdtachtig aangekochte documentaires en films.

Vandaag twijfelt niemand aan het historische belang van de filmcollectie van De Landtsheer. De nog bewaarde films bevinden zich in de archieven van de VRT, van het ADVN (IJzerbedevaartarchief) en van het gemeentearchief van Temse. Veel van het materiaal werd inmiddels gedigitaliseerd en de oorspronkelijke brandbare nitraatfilms werden ter bewaring aan het Koninklijk Filmarchief (KBF) overgedragen dat instond voor de transfer en de restauratie van de films. [p6]

Afdruk glasnegatief van de verwoesting die de brand in mei 1940 aanrichtte in de secretariaatswoning van Clemens De Landtsheer, juli 1940. [GA Temse]

AMNESTIE

Bert Van Nuffel en de VLAM

Na de Tweede Wereldoorlog eiste de Vlaamse beweging geregeld amnestie voor de veroordeelde collaborateurs. Over dit thema is heel wat materiaal aanwezig in het ADVN. Het net ontsloten archief Bert Van Nuffel (BE ADVN AC525) zorgt voor een nieuwe aanvulling.

In de zomer van 1975 – het Heilig Jaar van de Verzoening – organiseerde Bert Van Nuffel, in samenwerking met de Nest Van der Hallen-jeugdgemeenschap, een voettocht naar Rome. Het doel van de bedevaart was dan ook om aan paus Paulus VI een petitie voor amnestie te overhandigen. De 100 000 handtekeningen waren verzameld door de Vlaamse Amnestie Militanten (VLAM) van Robert Schamp en Kamiel Van Damme. In het archief bevinden zich niet alleen de voorbereiding en het verslag van de bedevaart, maar ook het archief van de VLAM (BE ADVN AC767) dat via de weduwe van Schamp in het bezit van Van Nuffel was gekomen.

De briefwisseling (1973-1975) geeft een duidelijk beeld van de petitieacties en het beroep dat op kerkelijke gezagsdragers zoals de pauselijke nuntius, werd gedaan.

Via de bedevaart en de VLAM was Van Nuffel eind 1976 in contact gekomen met August Vanhumbeeck, de man die zonder veel succes probeerde het Algemeen Komitee voor Amnestie van Raymond Derine, ook bekend als het Comité van de 12, tot meer actie aan te zetten. Vervolgens richtten Vanhumbeeck, Eduard Pilaet, de weduwe Schamp en Van Nuffel de Werkgroep Aretz op met als belangrijkste doel de uitgave van het dagboek van

Ook bij het pausbezoek van Johannes Paulus II aan België in 1985 werd de eis tot amnestie herhaald. Affiche van de TAK-amnestieacties. [ADVN, VAFB3]

Anna Hubertina Aretz (1893-1973). Hoewel Aretz aan het einde van de Tweede Wereldoorlog door haar verzetsactiviteiten (vooral hulp aan de Joodse bevolking) in diverse concentratiekampen was terechtgekomen, ijverde ze na de bezetting voor amnestie en verzoening. De publicatie werd niet gerealiseerd en veel verder dan lobbywerk bij enkele politici kwam de werkgroep niet. In het midden van de jaren 1990 hernam

Van Nuffel zijn acties voor amnestie. Hij volgde van zeer nabij het decreet Suykerbuyk en de heropening van de zaak Irma Laplasse. Met het Komitee Verzoening in Gerechtigheid organiseerde hij misvieringen die in het teken stonden van oproepen tot amnestie en het herdenken van de repressie. Deze acties stimuleerden Van Nuffel tot historisch onderzoek over de repressie en Breendonk II in het bijzonder. [tc]

ZULKE TAAL, ZULK VOLK Studiekring Vlaams & Vrank

In navolging van cultuurflamingantische studentenverenigingen als 't Zal Wel Gaan (Gent), Met Tijd en Vlijt (Leuven) en Geen Taal, Geen Vrijheid (Brussel) werd op 1 januari 1903 het Taalminnend Genootschap Vlaamsch & Vrank boven de doopvont gehouden door studenten van de Rijksnormaalscholen van Lier en Antwerpen. Het opzet was de Vlaamse taalbelangen te verdedigen en de Nederlandse letterkunde te beoefenen. De nadruk lag op vorming, het lezen en bespreken van letterkundig en eigen werk en het houden van openbare lezingen, voordrachten en jaarfeesten. Het genootschap, dat na een aantal jaar werd omgedoopt tot studiekring, stond mee aan

Voordracht van Frans Roggen op de 8ste Vlaamse Poëziedagen in Merendree, 30 juli 1949. De voorste rij wordt volledig bezet door een afvaardiging van Vlaams & Vrank. [BE ADVN AC769, D12502(1/1)]

de wieg van Hou en Trou in Antwerpen en de Vlaamse Bonden aan de Rijksnormaalscholen van Gent en Lier.

Vlaams & Vrank telde nooit meer dan een tiental leden en maakte in de jaren 1910 een moeilijke tijd door. Onder impuls van de kernleden Karel Van de Put, Karel Van den Branden en Eugene Williams (bekend als Frans De Wilde) bleef de studiekring bestaan tot maart 1966. Vlaams & Vrank had nauwe banden met het Frederik Van Eedengenootschap (opgericht in 1934) en de Vlaamse Poëziedagen van E.H. Basiel De Craene in Merendree (1937–1955). Het evolueerde van

een taalminnend genootschap van normaalschoolstudenten tot een kleine literaire vriendenkring van leraars en dichters. Tot het einde bleef een cultuurflamingantische reflex aanwezig.

Door de kleinschaligheid van het genootschap bestaat er geen verenigingsarchief en gaat het om archiefbestanddelen van de kernleden. In 2007 verwierf het ADVN via Ides Debruyne het Vlaams & Vrank archief van Karel Van den Branden (BE ADVN AC769) met jaardossiers van 1920 tot 1966, een verzameling literaire studies en een daaromheen gebouwde literaire bibliotheek. [tc]

De kernleden van Vlaams & Vrank in 1959 (v.l.n.r.): Karel Van de Put, Eugene Williams en Karel Van den Branden. [BE ADVN AC769, D12502(1/1)]

VAN ACTUALISME TOT NATIONAAL-SOLIDARISME

Nicolaas Willem Cornelis Brouwer

Op 11 februari 1933 werd in *Hier Dinaso!* enthousiast de oprichting van een Nederlandse afdeling van het Verdinaso aangekondigd. De eerste contacten met Nederland dateerden echter van 1931. Kort na de oprichting van het Verdinaso correspondeerden Joris Van Severen en vooral Wies Moens met Hugo Sinclair de Rochemont. Op zijn initiatief was er in januari 1932 een bijeenkomst in Bergen op Zoom om een samenwerking op te zetten tussen het Verdinaso en het quasi gelijktijdig opgerichte Verbond van Nationaal-Solidaristen in Rijks-Nederland (VNS). Hoewel het zover niet kwam, bleef het VNS actief tot 1934. Naast Sinclair de Rochemont was Nicolaas

Willem Cornelis Brouwer een drijvende kracht binnen de partij. Brouwer, bedrijfsleider van een aardewerkbedrijf in Leidschendam, en Sinclair de Rochemont waren al '*compagnons de route*' sinds de oprichting in 1923 van het Verbond van Actualisten (VvA), de eerste fascistische partij in Nederland. Brouwer stond bekend als een van de ideologen van het VvA en was tussen 1926 en 1928 hoofdredacteur van het partijtijdschrift *De Vaderlander*. Samen met Sinclair de Rochemont stond hij in voor de liquidatie van het VvA en de overgang naar de Vereniging De Bezem in 1928. In het zog van Sinclair de Rochemont maakte Brouwer de overstap naar De (Nood-)Bezem

In januari 1934 maakte Joris Van Severen een eerste propagandareis door Nederland. Ondertussen probeerde het Groot-Nederlandse VNS te overleven. *Hier Dinaso!*, jg. 2, 1934. [ADV, VY900015]

en vervolgens het eerdergenoemde VNS, Zwart Front/Nationaal Front en de Nationaal-Socialistische Nederlandsche Arbeiderspartij (NSNAP-Van Rappard).

Ondanks de vrij beperkte omvang illustreert het archief Brouwer (BE ADVN AC779) de hierboven beschreven politieke loopbaan van de vorm, met onder meer stukken over de organisatie, de ideologische standpunten en het tijdschrift van het VvA. In mindere mate komen de Vereniging De Bezem en het VNS aan bod. Interessant is ook een documentatiecollectie over Nederlandse politieke thema's uit de eerste helft van de jaren 1930. [tc]

Het redactielokaal van *De Vaderlander*, maart 1927. [ADV, VFA9090]

Tot de wetenschap ons scheidt

Mark Elchardus (1946), notoir cultuursocioloog en socialist, lanceerde in 2003 het begrip 'dramademocratie'. Het *Van Dale Groot Woordenboek der Nederlandse Taal*, altijd goed voor alweer een nieuwe uitgave, nam de term meteen over: het is een politiek systeem waarin machthebbers hun legitimiteit ontleen aan hun optreden in crisissituaties. De politieke wereld die ons omringt, bevindt zich overigens chronisch in een staat van opwindende en crisis. Zo'n crisis is daar altijd net aan de gang. Of pas voorbij of zij vormt alleszins een dreiging die boven de hoofden hangt als een donderwolk die in het midden een onheilspellende zwarte kern vertoont. Politicologen worden daar meteen beter van, omdat zij de politieke actualiteit plukvers op de weegschaal mogen leggen, zoals in een warenhuis waar elke dag verse groenten worden verkocht. Voor historici ligt dat uiteraard veel moeilijker, comtemplatiever, brongevoeliger. Zoals bij voertuigen in vlot verkeer: afstand houden, afstand bewaren.

Dertig jaar geleden sleepte de Belgisch politieke wereld zich moeizaam voorbij de feiten die door velen in dit land de faliekant van de Egmont- en Stuyvenbergakkoorden werden genoemd. De katholieke premier Leo Tindemans (1922) had op 11 oktober 1978 immers op furieuze toon zijn banbliksem door de vergaderzaal van het parlement geslingerd, was naar de koning-staatshoofd gerend en had zijn ontredderde regering achter zich gelaten. U herinnert het zich nog wel: de bekende uitroep dat de grondwet "geen vodge papier" is.¹

Verslagboek van het Congres van de Vlaamse Socialistische Federaties, Klemserkerke, 14-15 oktober 1967. [ADVN, VB5260]

De dag van die politieke catharsis was tevens de dag waarop de Belgische Socialistische Partij (BSP) als laatste unitaire partij over haar eigen communautaire voeten struikelde. Het unitaire partijbureau vergaderde toen voor het laatst. De volgende dagen volgde de eenzijdige oprichting van een Parti Socialiste (PS), wat van de weeromstuit de Socialistische Partij (SP) in het leven riep. Die nam meteen een 'Vlaamser' profiel aan. De functie maakt niet alleen de persoon maar ook de partij. Maar niet alleen de communautaire aspecten waren bepalend in die belangrijke gebeurtenis. Auteur Pieter-Jan Van Bosstraeten wijst daar uitgebreid op in zijn *De splitsing van de Belgische Socialistische Partij*.

Twee verklarende documenten. Die twee verklarende documenten zijn de analyserapporten die door de socialistische partners werden opgesteld na hun scheiding. Aan de hand van die sleuteldocumenten toont de auteur aan dat het verhaal van de splitsing van de BSP een ruimere lezing verdient dan diegene die vandaag vrij algemeen bekend is maar anderzijds onvoldoende peilt naar de dieperliggende stromen van de plotsklaps exploderende verdeeldheid. De beide bronnen werden tot op heden nauwelijks behandeld in de historiografie.

Politieke en communautaire crisissen vormen sedert decennia een solidair koppel in België. De progressie-dynamiek die daaruit gestaag voortvloeide, schiep via de grondwet(scherziening) van 1993 een federaal staatsbestel: "*België is een federale staat, samengesteld uit de gemeenschappen en de gewesten.*" (Art. 1)

Vandaag blijkt die dynamiek echter hoofdzakelijk uit te monden in twee spiralen die zich in tegengestelde zin ontwikkelen en daardoor elkaar opheffen en verlammen. Een patsituatie dus. Maar anderzijds stelt politiek historicus Harry Van Velthoven in zijn recensie-artikel *Het*

De oude FDF-slogan "Bruxellois, maître chez toi" verwoordt het huidige Brussel-gevoel. Foto Studio Dann [ADVN, Archief Wij]

Belgische en het Brusselse model ter discussie vast dat die patstelling tegelijk leidt tot een radicalisering aan beide zijden van het communautaire spectrum.² De centrale vraag daarbij, aldus de auteur, moet handelen over het waarom van die radicalisering aan weerszijden van dat spectrum.

Die radicalisering verloopt vooral in termen van een tegengestelde belangenbehartiging: de ene zijde (Nederlandssprekend België) wil voortgang inzake autonomie. De andere zijde (het Franssprekende landsdeel) houdt onvoorwaardelijk vast aan het status-quo. Emoties – en de politieke uitbating daarvan – zijn daarbij nooit ver weg. Maar het gaat wel om méér. Met name om de dieperliggende ideologische onderstromen en hun voorlopige finaliteit in het huidige ‘communautarisme en regionalisme’. Maar van de weeromstuit ontstaat tevens de drang naar ‘herfederaliseren’. Daarenboven is er de druk op de ketel, die ‘Brussel’ heet. Er heeft een tijd bestaan toen het federalisme en – daarbij aansluitend – het Vlaams-nationalisme vrij eenvoudig te benoemen, na te streven en te bestrijden componenten van het Belgische kader waren. Maar die tijd is nog slechts een verre achtergrond. Onvoltooid verleden tijd weliswaar.

In die laatste periode en in die geestegesteldheid situeert zich onder meer de Antwerpse politicus en icoon van het progressieve Vlaams-nationalisme, Herman Vos (1889-1952). Auteur Luc Vandeweyer situeert hem in *De vertrouwelingen van Herman Vos in 1933. Een brief over zijn afscheid van het Vlaams-nationalisme* echter als de Vlaams-nationalist die als vrijzinnige steeds minder kon schuilen achter het scherm van de politieke godsvredegedachte in de Vlaamse beweging. Vos bereikte immers steeds moeilijker de noodzakelijke aansluiting bij het

Foto met Rob Van Roosbroeck tijdens het Vlaams Nationaal Zangfeest van 3 juli 1938 in Gent. Naast hem zit mevrouw Grammens en haar zoon Mark. Zij hadden net deelgenomen aan de betoging voor de vrijlating van taalactivist Flor Grammens. [ADV.N, VFA6638]

Vlaamsgezinde electoraat op het katholieke platteland en dreigde als ‘linkse’ politieke persoonlijkheid te verdwalen in de Vlaams-nationale beweging. Die was daarenboven volop bezig zich te (re)organiseren tot een eenheidsbeweging die systematisch de stijl en het gedachtegoed van de Nieuwe Orde zou gaan incarneren. Samen met zijn overtuiging, zag Vos ook de continuïteit van zijn loopbaan en zijn rol – en broodwinning – als journalist verloren gaan.

De Antwerpse nationalist koos daarom voor een andere partijpolitieke thuis, die van de Belgische Werklieden Partij (BWP). Die overstap leidde tot consequenties die hij wellicht niet ‘en vase clos’ wilde nemen. Via de journalist en potentiële VNV'er Robert Van Roosbroeck (1898-1988), organiseerde hij

daarom een samenkomst met politieke vrienden en geestesgenoten. Wellicht wilde hij met hen overleggen alvorens zijn beslissing op de publieke fora te brengen? Misschien wilde hij tegelijk een poging ondernemen om collectief ‘de linies’ over te steken? Het blijven (niet-onbelangrijke) vragen voor het verdere onderzoek.

Wie in dat tijdsgewricht – ofschoon geheel buiten de lijnen van de partijpolitiek – overtuigd meevoer in de flamingantisch-völkische stroomverbreding, was de steeds gezagvoller en populairder wordende journalist, redenaar en romancier Filip De Pillecyn (1891-1962). De ‘stroomverbreding’ kan hier overigens gelden als metafoor: de ‘funderingsmythe’ van de bevlogen

De Pillecyn is immers die van de breed uitdeinende Schelde, met haar getijden en haar drukkende weemoed-van-de-aarde, met haar verborgen armoede en de smeulende opstand achter de dijken.

Auteur Piet van Hees, die in dit nummer de recentste Filip De Pillecyn Studies recenseert, zinspeelt eveneens op een dergelijke metafoor in *Studies breed en wijd als het polderlandschap. Enkele kanttekeningen bij het verschijnen van de De Pillecyn Studies III*.

Behalve op de vraag naar de artistiek-politieke gelaagdheid van een aantal figuren, verhaallijnen en achtergronden in het oeuvre van de schrijver, gaat Van Hees in op diens culturele collaboratie tijdens de Tweede Wereldoorlog.

"Was het de opzet om een rechtse ideologie te verspreiden via de historische boerenroman?", vraagt Van Hees zich af als hij handelt over De Pillecyns bekende *De soldaat Johan* uit 1939. Die vraagstelling is niet geheel nieuw, maar integrerend is wel de nieuwe invalshoek die de recensent hanteert voor zijn benadering.

Taal en hedendaagse geschiedenis in Vlaanderen: het is als het ware het verhaal van de kip en het ei in de Vlaamse emancipatiebeweging. In zijn *Het officiële taalgebruik in Vlaanderen in de negentiende eeuw* onderzoekt auteur Lode Wils de wijze waarop het gebruik van de (Nederlandse) taal tijdens de negentiende eeuw officieel werd geregeld, niet in de laatste plaats onder druk van de Vlaamse beweging. Wils' artikel ontstond n.a.v. een publicatie over dat thema door de Koninklijke Academie voor Taal- en Letterkunde in Gent.

Aankondiging van de *Nederlandsche Taalgids. Woordenboek van Belgicismen* van C.H. Peeters. [ADVN, VBR1345]

Portretfoto van Filip De Pillecyn, s.d. [ADVN, VFA2396]

Sinds het Europese revolutiejaar 1848 ijverde die Vlaamse beweging niet langer uitsluitend voor het gebruik van de 'nationale taal' maar vooral voor het gebruik van de 'volkstal'. Vanaf de tachtiger jaren van de negentiende eeuw hanteerden heel wat plaatselijke overheden die taal in hun besluitvormingsprocessen én in de uitvoering van die besluiten. Maar ook reeds een of twee decennia later bleek dat bij sommige lokale overheden reeds sporadisch het geval te zijn.

Historiograaf Lode Wils, die uitgebreid fundamenteel en toegepast onderzoek verrichtte rondom die problematiek, voelt zich aangesproken door zijn collega Roland

Willemyns, die de klasse van historici een chronisch gebrek aan interesse (en publicaties) verwijt inzake de voornoemde taal- en onderwijsproblematiek. Wils' ongenoegen moet vooral begrepen worden als een aanklacht tegen het (door hem vastgestelde) latente gebrek aan interdisciplinaire interactie én interdisciplinaire kennis onder vorsers.

Idem velle atque idem nolle, zo luidt het onder wetenschappers. Tot precies diezelfde wetenschap ons scheidt. [FvV]

Wetenschappelijke tijdingen, jg. 67, 2008, nr. 2

(1) Die episode van de Belgische politiek is algemeen bekend. Toch is het significant om de visie van de voornaamste protagonisten ter (her)lezen. O.m. die van de gewezen Belgische katholieke premiers Leo Tindemans en Wilfried Martens in hun memoires (L. Tindemans, *De Memoires. Gedreven door een overtuiging*, Tielt, 2002; W. Martens, *De Memoires. 'Luctor et emergo'*, Tielt, 2006) en de Vlaams-nationalistische gewezen vicepremier Hugo Schiltz in het interviewboek K. Hoflack, *Monologen met Hugo Schiltz*, Leuven, 1992.

(2) Betreft de publicatie: G. Buelens, J. Goossens & D. Van Reybrouck (red.), *Waar België voor staat. Een toekomstvisie*, Antwerpen-Amsterdam, 2007.

Abonneren op Wt

U kunt zich abonneren op Wt door overschrijving van het abonnementsgeld op rekeningnummer KBC 733-0215290-77.

Abonnementsgeld:

- binnenland: 20 euro
- buitenland: 25 euro
- steunabonnement: 22 euro

Nieuwe abonnees ontvangen gratis het bijzondere Wt-nummer 2001/4 met daarin de bibliografie van *Wetenschappelijke tijdingen* (selectieve bibliografie 1935-1979, volledige bibliografie 1980-2000).

Nationale identificatie 'from below'

Een internationaal colloquium

Tijdens de laatste drie decennia werden het discours, de mythevorming, de symbolen en rituelen van de meest diverse naties en national(istisch)e bewegingen uitvoerig bestudeerd. Veel van dat onderzoek ging echter uit van een beperkte opvatting van het constructivistische paradigma. Daarbij werd nationale identiteit geïnterpreteerd als een zaak van de middengroepen en hogere klassen die langs een heel gamma aan nationaliserende media – zoals school, leger, pers, monarchie, kerk – aan de massa werd opgedrongen. Tevens werd de idee van een constructie ex nihilo overbenadrukt, alsof dominante groepen zomaar om het even welke mythe aan de massa kunnen opdringen. In het algemeen werd teveel gefocust op 'top down'-processen en indoctrinatie. Vele vorsers hebben daarbij het national(istisch)e discours van elites en staten geëxtrapoleerd naar de massa tot wie ze zich richtten. Nochtans kunnen we niet zomaar aannemen dat die veralgemening steekhoudt. We dienen niet alleen de productie van nationale vertogen te bestuderen, maar ook de toeëigening ervan (of niet) door 'gewone mensen'.

Daarom organiseerden op 7 en 8 maart 2008 de vakgroep Nieuwste Geschiedenis van de Universiteit Gent (UGent) en het departement Geschiedenis van de Universiteit Antwerpen (UA), in samenwerking met het ADVN en met steun van het Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek-Vlaanderen (FWO), een colloquium over de nationale identificatie 'from below'. Het colloquium wilde de 'indirecte' visie – door de blik van

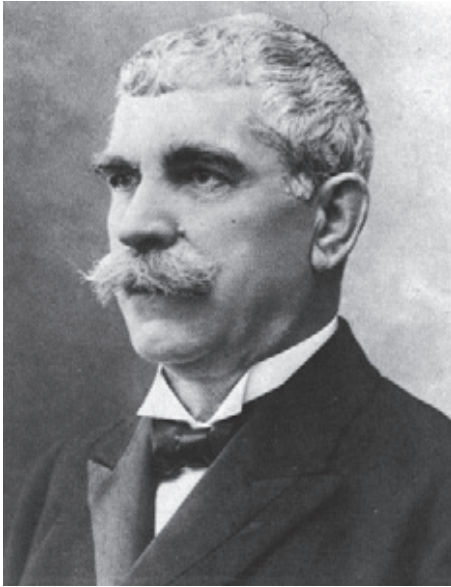
Martin Lyons (Universiteit New South Wales) bestudeerde de rapporten van de censuurdienst die de briefwisseling van de Franse troepen in de Elzas tijdens de Eerste Wereldoorlog doornam.

Spotprent van Henri Zislin in *L'Alsacien-Lorrain de Paris*, jg. 6, 4 juni 1916, nr. 214, p. [2]. [ADVN, VY900000]

de elite of de middenklasse – vervangen door een 'meer direct' perspectief, gebaseerd op bronnen van (en niet enkel over) het gewone volk. De periode die het colloquium bestudeerde loopt van de late 18de eeuw tot het einde van de Eerste Wereldoorlog.

In totaal werden tijdens het colloquium twintig referaten gehouden. De bijdragen

kunnen grosso modo onderverdeeld worden in de drie soorten historiografie van het natiegevoel 'from below'. Een belangrijk deel bestond uit zeer specifieke microcasussen op lokaal niveau, geen perspectief in vogelvlucht, maar dat van de worm, zoals mede-organisator Maarten Van Ginderachter (Universiteit Gent) het bestempelde. Zo onderzocht Oliver Zimmer (Universiteit Oxford) hoe de nationale idee geïntegreerd werd in het politieke leven van drie Duitse steden. Francesco Dall'Aglio (Universiteit Rome) beschreef de belangrijke rol die de lagere klassen speelden bij het overleven van de Bulgaarse nationale gedachte tijdens de Ottomaanse overheersing. Sommige referaten passen bij de tweede, conceptuele benadering die streeft naar een geschiedschrijving vanuit de ervaring zelf van de lagere klassen, eerder dan die af te leiden uit hun omgeving of het aan hen gerichte discours. Zo behandelde Dora Dumont (Staatsuniversiteit New-York, Oneonta) aan de hand van politieverslagen hoe de nieuwe Italiaanse identiteit in 1870 zich manifesteerde onder de lagere klassen in Rome; Andrew Thompson (Universiteit Leeds) stelde vast dat de Britse identiteit deels ook geconstrueerd werd vanuit de ervaring van de Britse migranten zelf in de koloniale gebieden van het Imperium. Enkele bijdragen gebruikten een derde benaderingswijze die uitgaat van een nauwkeurige heuristische interpretatie van de bronnen, geproduceerd door de 'gewone mensen' zelf. Zo ging Eberhard Fritz (Archief van het Huis van Württemberg) dieper in

De schrijver Ivan Vazov (1850-1921) was betrokken bij de strijd voor de Bulgaarse onafhankelijkheid van het Ottomaanse rijk.
Foto in H. Hristov, *Bulgaria 1300 Years*, Sofia, 1980, p. 149.
[ADVNI]

op de prentbriefkaart als medium, met als casus de Duitse soldaten aan het front die berichten stuurden naar de (vreedzame) Heimat.

De referaten zullen worden gepubliceerd; een korte samenvatting van elke bijdrage staat nu al op de ADVN-webstek (www.advn.be). We vermelden hier een casus die rechtstreeks betrekking heeft op het Vlaams-nationalisme. Antoon Vrints (Universiteit Gent) bestudeerde het Belgisch nationaal gevoel tijdens de Eerste Wereldoorlog bij de lagere klassen. Aan de hand van Amartya Sen's 'entitlement approach' registreerde hij dat de lagere klassen zich enkel een bepaalde vorm van nationale identificatie

toeëigenden indien die sociaal functioneel was en na aanpassing aan hun noden. Indien er inderdaad een verband is tussen nationale identificatie en de ontberingen geleden tijdens de oorlog, zou dat de divergerende reactie tussen rurale en stedelijke gebieden op het escalerende conflict tussen een Belgische en een Vlaamse nationale identiteit tijdens het interbellum kunnen helpen verklaren. De relatief grotere nood die de Duitse bezetting in stedelijke en geïndustrialiseerde gebieden had teweeggebracht, zou de bevolking er meer immuun gemaakt hebben voor het opkomende Vlaams-nationalisme. De materiële voordelen die een deel van de plattelandsbevolking had genoten tijdens de oorlog, leverden deze groep soms het verwijt op niet patriotistisch genoeg te zijn geweest: voor een ander (Vlaams) vaderland opteren, kon voor de dorpelingen dan ook een geschikte strategie lijken. Uiteraard is er verder onderzoek nodig om deze hypothese, die sociale spanningen tussen

Jean-François Chanet (Universiteit Rijsel III) onderzocht het Franse patriotisme bij de werkende klasse naar aanleiding van de Frans-Pruisische oorlog van 1870-1871. Tekening van de verslagen Franse troepen die in Parijs arriveren, in *Belgische Illustratie. Zondagslectuur voor alle standen*, 1870-1871, nr. 30, p. 237. [ADVNI, VY550]

stad en platteland vertaalt in nationale termen, te onderbouwen.

Tijdens de slotzitting vroeg Niek Van Sas (Universiteit Amsterdam) zich af of historici voor de geschiedschrijving 'from below', niet liever het (Nederlandse) 'kikkerperspectief' zouden willen gebruiken in plaats van het (beperkte) zichtsveld van de worm (een Engelse uitdrukking). Ernstiger bedoeld was zijn vraag of men na de grote generatie van nationalisme-onderzoekers (Gellner, Hroch, Smith) nu niet toe is aan een nieuw paradigma, rond 'from below'. Dit colloquium heeft alvast de methodologische en heuristische discussie daarover aangewakkerd. [LB]

TENTOONSTELLING, BOEK EN DVD

Clemens De Landtsheer en Flandria Film

Opdrachtgever: provincie Oost-Vlaanderen
(Museum van de Vlaamse Sociale Strijd)
Uitvoerder: ADVN, i.s.m. Roel Vande Winkel
en Daniel Biltereyst
Partners: UGent, VRT, Koninklijk Filmarchief
(KBF), gemeente Temse, IJzerbedevaartcomité,
Internationaal Filmfestival van Vlaanderen

Tentoonstelling – 4 juli-17 augustus 2008

“Een idee verkopen en een mythe creëren...”

Clemens De Landtsheer, pionier van de

Vlaams-nationale propagandafilm

Dacca-zolder, Kasteelstraat 74, 9140 Temse
Tel. 03-710 12 61

Openingsuren: di-za 14-18u, zo 10-12u en
14-18u, maandag gesloten

Boek en dvd – oktober 2008

Roel Vande Winkel & Daniel Biltereyst,
*Filmen voor Vlaanderen. Vlaamse beweging,
propaganda en film*

(Bijdragen Museum van de Vlaamse Sociale
Strijd, nr. 23)

Softcover, 30 x 21 cm, 256 p., 200 ill., kleur-
druk. Te bestellen via ADVN (www.advn.be
of info@advn.be)

DVD apart verkrijgbaar via KBF en VRT

Filmseminarie – 16 oktober 2008

Sprekers: Roel Vande Winkel en Daniel
Biltereyst (UGent)

Gast sprekers: Bruno De Wever (UGent),
Marc Jacobs (FARO) en Marnix Beyen (UA)

Opgenomen in het programma van het
Internationaal Filmfestival van Vlaanderen
Locatie: Zebrstraat 32/100, 9000 Gent
Zaal A, van 9 tot 17u

Nieuwe publicaties

Tom Cobbaert, *Inventaris van het Fonds
Sint-Pietersabdij van Steenbrugge*
Softcover, 204 p., ill., 12,50 euro
(excl. verzendingskosten)

Petra Gunst, *Brussel en de Vlaamse Rand,
een verhaal van migraties en grenzen*
Softcover, 160 p., 150 ill., 20 euro
(excl. verzendingskosten)

Bestellingen: ADVN, Lange Leemstraat 26,
2018 Antwerpen [T] 03-225 18 37
[E] info@advn.be of via www.advn.be

Januari 2008 - mei 2008

Toelichting bij de aangegeven bronnencategorieën

AR..... archief
AV audiovisueel archief
BO..... bibliotheekwerken
PE..... periodieken
NE..... necrologia
DA documentatie

De aanduidingen zijn indicatief en worden aangepast naargelang van de verwerking van de overdracht.

2008/001 Karel H. Bouving, Deurne.....DA
2008/002 Romain Vanlandschoot, Tielt.....BO
2008/003 Pieter van Hees, Utrecht (NL)BO / PE
2008/004 Vlaams Belang Jongeren (VBJ), Brussel...AV / BO / DA / PE
2008/005 Reinoud D'Haese, Lokeren.....AR / BO / DA / PE / NE
2008/006 Wetenschappelijke tijdingen (Wt),
MassemenAR / BO / PE
2008/007 Frans-Jos Verdoodt, Massemen.....AR / BO / DA / PE / NE
2008/008 NaamloosBO / DA / NE
2008/009 Walter Van Uytfangh, Antwerpen.....DA
2008/010 Erik D'Hondt, ErembodegemAR / AV / BO / DA / PE
2008/011 NaamloosBO / NE
2008/012 Piet Neefs, Mechelen.....PE
2008/013 Veerle Walscharts, MortselAR / AV / PE
2008/014 Wilfried Van Gucht, MortselAR / AV / BO / DA / PE
2008/015 Griet Maréchal, GentBO
2008/016 Irène Adriaensens-Mertens, Westmalle.....NE
2008/017 Frans Goetschalckx, Turnhout.....NE
2008/018 Rosa Mertens, Heverlee.....AR / AV / BO / DA / NE
2008/019 Hugo Peeraer, DeurneAR / AV / BO / NE
2008/020 Luk Schelfhout, DeerlijkAR / AV / BO / PE
2008/021 Lode Ureel, AntwerpenAR / AV / BO / DA / PE
2008/022 Freddy Tytgat, Kontich.....BO / DA / PE
2008/023 Bob Lebacqz, AntwerpenAR / BO / DA / PE
2008/024 Miet Van Boven, Sint-Martens-Latem.....AR / AV
2008/025 Frank Seberechts, PutteAR / AV / BO / DA / PE
2008/026 Michiel Hendryckx, Gent.....AR / AV / BO / DA / PE / NE
2008/027 Wilfried Van Bouwel, Berchem.....AR / AV / BO / DA / PE
2008/028 Cilia Van der Spurt, HerenthoutAR / AV / BO / DA / PE
2008/029 Nand Van Dingenen, AalstAR
2008/030 Uitgeverij Egmont, Brussel.....BO
2008/031 Bernadette Garreyn-Desmet, KortrijkNE
2008/032 Monique Vansteenkiste-Dierckx, Tielt.....NE
2008/033 André De Ké, AalterPE
2008/034 Gilbert Devriendt, Gistel.....AR / AV / BO / PE
2008/035 Dirk Goossens, OostendeAV
2008/036 Eduard Handschoewerker, TorhoutNE
2008/037 Walter Vanbeylen, Brugge.....BO / DA / PE
2008/038 Familie Jozef Faes, RupelmondeNE

2008/039 Marie-Rose Vanblaere-Decock,
RoeselareNE
2008/040 Guido Stevens, Belsele.....AR / AV / BO / DA / PE / NE
2008/041 Maria Van Immerseel-Lanssens,
Antwerpen.....AR / AV / BO / DA
2008/042 Lutgard Soete-Huygh, DeurneNE
2008/043 Suzanne Vandamme-Broekmans,
RoeselareNE
2008/044 Rita Borremans, Geraardsbergen.....NE
2008/045 Frans Van der Auwera, Ekeren.....AR
2008/046 Adrienne Veldeman-Vermeire, MelleAR / AV / BO
2008/047 Willy Cobbaut, BaardegemPE
2008/048 Hildegard De Wachter, VorselaarNE
2008/049 Bert Raets, Hoevenen.....NE
2008/050 Hilda Depla, Roeselare.....NE
2008/051 Simone Comer-Neiryck,
Ingelmunster.....NE
2008/052 NaamloosBO
2008/053 Jeroen Trio, TorhoutAR
2008/054 Europese Vrije Alliantie (EVA), Brussel.....AV / BO / DA
2008/055 Frans Soetaert, KortrijkNE
2008/056 Familie A.J. Maurits Sels, DiestNE
2008/057 Lutgart De Beul, Dendermonde.....AV / PE
2008/058 Luc Van den Weygaert, Hove.....AR / AV / BO / DA / PE
2008/059 Dirk Agneessens, Welle-Denderleeuw.....AR / AV / BO / DA / PE
2008/060 Robrecht Van de Steen, Brasschaat.....AR / BO
2008/061 Bart De Wever, Berchem.....AR / AV / BO / DA / PE / NE
2008/062 NaamloosAR / PE
2008/063 Luc De Meyer, Antwerpen.....DA / PE
2008/064 Romain Pairon, Borgerhout.....PE
2008/065 Gaby Moortgat, Puurs.....AR
2008/066 Richard Celis, AntwerpenAR / AV / BO / DA / PE / NE
2008/067 Luc De Bast, GeelAR / DA / PE
2008/068 Pieter Vis, Houten (NL)AV
2008/069 Bart Laeremans, GrimbergenDA
2008/070 Jef Mattijs, BerlaarAR / AV / BO / DA / PE
2008/071 Ingrid Van Wassenhove, RoeselareAV / BO
2008/072 Joods Museum van Deportatie
en Verzet, MechelenBO
2008/073 Jozef Boets, Schoten.....BO
2008/074 Willy en Lena Verplancke-Gellynck,
Kortrijk.....PE
2008/075 Familie Jozef De Jonghe, ZwijndrechtNE
2008/076 Willem Meyers, SchepdaalAR / AV / BO / DA / PE
2008/077 Lea De Moor, BorgerhoutAR / AV / PE / NE
2008/078 Petra Gunst, Sint-AmandsbergBO / DA
2008/079 Denise Mattheessens-Verhaegen,
BrasschaatNE
2008/080 Griet Maréchal, GentAR
2008/081 Fernand Roose, Brugge.....AR / BO / DA / PE
2008/082 Arthur Holevoet, Illinois (US).....AV
2008/083 Hubert De Sy, RoosdaalAR / DA / PE
2008/084 Hugo De Schrijver, AntwerpenBO
2008/085 Herman Maes, Deinze.....BO

2008/086	Ledy Broeckx, Borgerhout.....	AR / AV / BO / PE	2008/101	Familie Maria Francx, Merelbeke	NE
2008/087	Uitgeverij Egmont, Brussel.....	BO	2008/102	Juliette Deleu-Rosseel, Roeselare	NE
2008/088	Oswald Van Ooteghem, Gentbrugge.....	AR / AV / BO / DA / PE	2008/103	Koen Verbruggen, Belsele	BO
2008/089	Jan Faure, Deurle	BO / PE	2008/104	Stichting Zannekin, Ieper	BO
2008/090	Jenny Posmiers, Antwerpen	AR	2008/105	Lutgarde Ketele, Sint-Andries-Brugge	AR / AV
2008/091	Vriendenkring Vlaamse Flakbrigade, Borgerhout	AR / AV	2008/106	Vlaanderen Morgen, Rotselaar	AR / AV / BO
2008/092	Karl Vermaercke, Mechelen	AR / PE	2008/107	Familie Hubert, Berchem	BO
2008/093	Erven Arthur De Bruyne, Sint-Amands	BO	2008/108	Bruno De Wever, Deurne	BO
2008/094	Aloude Rederijderskamer "De Goudbloem", Deurne	AR / AV / BO	2008/109	Gilbert Claus, Erembodegem.....	AR / AV / BO / PE
2008/095	Erven Rob Lettens, Asse	AV / BO	2008/110	Nico Van Campenhout, Lokeren	DA / PE
2008/096	Rita Ravyts, Hofstade-Aalst	AR	2008/111	Familie Luc Horions, Merksem	NE
2008/097	Jan Cauwenberghs, Kapelle-op-den-Bos	AV	2008/112	Joods Museum van Deportatie en Verzet, Mechelen	BO
2008/098	Walter Deconinck, Kortrijk	AR / AV / BO / DA / PE / AP	2008/113	Stedelijke Musea Ieper, Ieper	BO
2008/099	Herman Pas, Antwerpen	BO	2008/114	Familie Piet Blomme, Gent	NE
2008/100	Nieuw-Vlaamse Alliantie (N-VA), Brussel	AR / PE	2008/115	Joris Duytschaever, Antwerpen.....	AV
			2008/116	Johan Van Geluwe, Waregem.....	DA
			2008/117	Familie Armand Couder, Zaventem	NE
			2008/118	Familie Albert Vanuytsel, Geel	NE

ADV N

ARCHIEF-, DOCUMENTATIE- & ONDERZOEKSCENTRUM

Lange Leemstraat 26 2018 Antwerpen

[T] +32 [0]3-225 18 37

[F] +32[0]3-226 64 05

[E] info@advn.be

[W] www.advn.be